

and replaceable, their optimization and influence on a production efficiency are generalized.

Література

1. Дем'яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві. – К.: КНЕУ, 1988. – 268 с.
2. Полянина М. И. Нужны новые подходы к управлению сельскохозяйственного производства // АПК: Экономика, управление. – 2003. – № 3. – С.72–77.
3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз. Навч. посіб. – 4-е вид., стереотипне. – Львів: Новий світ, 2006. – 344 с.
4. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2006 рік. Форма № 50-сг. ПОП «Іванівське» с. Іванівка Тербовлянського району Тернопільської області. – 7 с.

Левицька Н.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Розглянуті проблеми і методи планування та використання оборотних активів у сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано модель оптимізації і структури оборотних активів, розкрито показники ефективного використання оборотних активів.

Ефективність виробництва в аграрному секторі країни в умовах ринкової економіки залежить, як відомо, від ступеня економічного і наукового обґрунтування процесу обліку й аналізу оборотних активів.

У сільськогосподарських підприємствах проблемам планування, обліку й аналізу оборотних активів не приділяють належної уваги. Оборотні активи практично не нормують, звідси і труднощі з їх аналізом. Усе це свідчить про необхідність концентрації уваги вчених, фінансових працівників підприємств на питаннях нормування, обліку й аналізу оборотних активів, розробленні конкретних напрямів його вдосконалення [1, 35; 2, 113].

Отже, аналіз практики нормування оборотних активів у сільському господарстві України свідчить, що робота зі встановленням науково обґрунтованих норм і нормативів у досліджуваній галузі потребує істотного поліпшення. Економічно обґрунтований, системний аналіз та нормування оборотних активів дадуть сільгосппідприємствам змогу правильно орієнтуватися в усіх питаннях, пов'язаних із функціонуванням оборотного капіталу [4, 125–129].

Значний внесок у дослідження проблеми управління оборотними активами зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Т. Балабанов, Ф. Бутинець, М. Дем'яненко, В. Івахненко, Т. Крамаренко, Є. Мних, Г. Савицька, Н. Тарасенко, М. Чумаченко, В. Юрчишин та ін. Разом із тим, є низка теоретичних і практичних проблем, що все ще залишаються нерозв'язаними на рівні як народного господарства, так і на рівні його окремих галузей, зокрема, сільського господарства. До них слід віднести проблеми обліку, контролю й аналізу оборотних активів, оптимізацію складу та структури оборотного капіталу, оцінки його впливу на фінансовий стан, що особливо актуально в умовах загострення конкурентної боротьби.

Метою статті є вдосконалення системи управління оборотними активами у сільськогосподарських підприємствах, яке сприятиме їх фінансовій стійкості та платоспроможності, а також узагальнення методики оперативного аналізу оборотних активів, оцінка інвестиційної стратегії підприємства.

В умовах ринкової економіки важливого значення набуває використання оборотних активів. В управлінні оборотними активами значне місце належить організації обліку і контролю за їх використанням. Рациональне управління оборотними активами потребує, щоби підприємства здійснювали виробництво і реалізацію продукції за мінімально необхідних товарно-матеріальних запасів, високій їх мобільності та прискорення оборотності, авансованих у виробництво засобів.

Особливе значення в управлінні має інформація про відхилення формування витрат на виробництво, рациональне й економне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що є основним джерелом підвищення ефективності виробництва.

Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», матеріальні витрати відносять до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг).

Сільське господарство належить до галузей, в яких сучасні проблеми організації обліку й аналізу оборотних активів потребують детального дослідження й вдосконалення. Удосконалення аналізу оборотних активів свідчить, що він не завжди дає для управління чітку інформацію про їх використання на різних рівнях управління витратами.

Організація ефективної системи обліку, аналізу та контролю за використанням оборотних активів, на наш погляд, має бути забезпечена тільки за тісного взаємозв'язку обліку з нормуванням і системою матеріального стимулювання економії матеріальних ресурсів [7, 236–240].

Загальний оборот засобів підприємства становить суму оборотів окремих видів засобів, що відбуваються одночасно. Застосовуючи відомі способи розрахунків, визначають час обороту засобів, які вкладені в рос-

линництво й інші галузі, в окремі види засобів (молодняк та відгодівля тварин, корми, насіння, нафтопродукти і т. д.).

Оборотність оборотних засобів сільськогосподарських підприємств визначають раз на рік, оскільки реалізація продукції землеробства можлива тільки після завершення виробничого циклу і збирання врожаю. Однак за оборотом засобів потрібно спостерігати протягом року, порівнюючи фактичні залишки матеріальних запасів із нормативами, виручку від реалізації – зі завданнями квартальних планів. Поточний аналіз допомагає вжити заходів для прискорення обороту засобів підприємства [5, 164–166].

Ефективність використання оборотних активів підприємства залежить від розміру оборотних активів і виручки від реалізації продукції. Виручку від реалізації продукції визначають рядом чинників, не пов'язаних із наявністю і використанням оборотних активів.

Розміри вкладень оборотних активів у сільськогосподарських підприємствах змінюються за роками і за сезонами, залежать від багатьох чинників – спеціалізації й рівня інтенсифікації виробництва, виходу продукції рослинництва і тваринництва, маркетингової діяльності тощо.

Прискорення обороту та підвищення ефективності оборотних активів залежать від обсягу виробництва продукції, рентабельності підприємства, формування вкладень у виробничі запаси. Позитивно впливають на розмір виручки оборотність і ефективність активів, підвищення якості продукції та рівня цін реалізації [3, 120–123].

Оборотність засобів у різних галузях сільського господарства різна. У зерновому виробництві та інших галузях рослинництва повний оборот завершується звичайно тільки раз на рік. Велика тривалість обороту в м'ясному тваринництві, де худобу вирощують для забою до 1, 5 р. Швидше обертаються засоби у молочному тваринництві, свинарстві, птахівництві.

Нині рівень доходів значної кількості сільськогосподарських підприємств не дає їм змоги вести виробництво на розширеній основі, підтримувати й обновлювати матеріальну базу. В більшості господарств були втрачені власні оборотні засоби, різко звужені резерви зростання і самозабезпеченості виробничими запасами: насінням, кормами, органічними добривами, ремонтним молодняком тварин. Окрім того, фінансово-кредитні відносини, що склалися в аграрному секторі, призвели до виведення прибутку з джерел розширеного відтворення.

Так, у Тернопільській області за результатами діяльності у 2006 р. збитковими були 79% господарств, а сума їх збитків становила 16434 тис. грн. У цілому в області рівень рентабельності всієї діяльності цього ж року становив 10,0%, у т. ч. продукції рослинництва – 15,2%, тваринництва – 13,4%. Незважаючи на те, що в цілому рівень рентабельності був найвищим за 1997–2006 рр., зокрема на 3,5% більшим ніж у 2005 р., в галузі

рослинництва він знизився порівняно з минулим роком на 1,7%, проте в тваринництві рівень збитковості зріс порівняно з 2005 р. на 9,3%. У зв'язку з цим доцільно зробити висновок, що, незважаючи на окремі позитивні тенденції, сільське господарство області ще не вийшло з кризи.

Критерієм оцінки стану економіки сільського господарства як найважливішої життєзабезпечуючої галузі країни є ступінь задоволення потреб суспільства в продуктах харчування і промисловості у сировині за доступними цінами, а також його здатність забезпечувати не тільки просте, а й розширене відтворення. За цими критеріями економічний стан у сільському господарстві області, як і всієї країни, нині є незадовільним і критичним. Так, у 2006 р. сільгоспідприємства Тернопільщини виробили на 29% менше м'яса (в живій вазі) та на 22,5% менше молока, ніж у 2005 р. Аналогічний стан у рослинництві (крім цукрових буряків).

Ситуація в цілому така, що у сільському господарстві відтворення порушено в усіх сферах. У переважній більшості сільськогосподарських підприємств зберігаються вартісні диспропорції. Ресурси цих господарських суб'єктів не повертають навіть засоби, витрачені на виробництво [6, 75–100].

У прибуткових господарствах становище краще, але не слід забувати про те, що підприємства з нульовою рентабельністю і рентабельністю до 10% зазнають цих самих труднощів, що й збиткові підприємства.

Оборотні активи становлять у структурі активів сільськогосподарських підприємств 25–35%. Від ефективності використання оборотних активів, забезпеченості ними багато в чому залежать успішність і стабільність функціонування кожного конкретного підприємства. Тому й аналізу їх ефективності необхідно приділяти значно більшу увагу.

Ефективність використання оборотних активів характерна системою показників, пов'язаних, передусім, із їх оборотністю. При прискоренні оборотності оборотних засобів із обороту вивільняються матеріальні ресурси і джерела їх формування, при вповільненні – навпаки, в оборот залучають додаткові засоби. Дані, що свідчать про вплив двох чинників – зміни середньорічних залишків оборотних засобів і зміни виручки від реалізації – на ефективність використання оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області відображені у табл. 1.

Варто відзначити, що в цілому дані табл. 1 свідчать про прискорення оборотності оборотних активів і, відповідно, про підвищення ефективності їх використання. Однак, незважаючи на дивлячись на збільшення середньої вартості залишків оборотних активів у 2006 р. порівняно з 2005 р., що негативно вплинуло на оборотність засобів (призвело до вповільнення обороту на 48 днів і спричинило додаткове залучення засобів в оборот у розмірі 98715 тис. грн.), коефіцієнт оборотності все ж зріс на 0,17%. Відбулося це, головним чином, завдяки збільшенню виручки від реалізації на 121788 тис. грн., що допомогло скоротити період оборотності на 13,7 дня і сприяло вивільненню з обороту засобів у розмірі 27770 тис. грн.

**Ефективність використання оборотних активів на
сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області.**

Показники	2005 р.	2006 р.	2006 р. порівняно з 2005 р.	
			Абсолютна зміна (+,-)	Економічний результат, тис. грн.
Виручка від реалізації, тис. грн.	612440	734228	+121788	
Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн.	491350	517513	+26163	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,24	1,41	+0,17	
Коефіцієнт закріплення оборотних активів	0,80	0,70	-0,10	
Тривалість одного обороту, днів	290,3	255,3	-35	
Ододенний оборот, тис. грн.	1692	2027	+335	
Економічний результат:				
а) прискорення (-), уповільнення оборотності, днів			-35	
б) сума вивільнених (-), додатково залучених (+) оборотних засобів, тис. грн.			-70945	70945
Розрахунок впливу чинників на економічний результат (+,-), днів у т. ч. за рахунок:			-35,0	
а) зміни середньорічних залишків оборотних активів;			-48,7	-98715
б) зміни виручки від реалізації продукції			+13,7	+27770
Баланс відхилень			-35,0	-70945

Таким чином, у результаті сукупного впливу згаданих чинників у 2006 р. порівняно з 2005 р. у цілому на сільськогосподарських підприємствах Тернопільщини спостерігалось скорочення тривалості одного обороту на 35 днів, що, в свою чергу, призвело до умовного вивільнення оборотних засобів на суму 70945 тис. грн.

У цілому фінансовий стан сільськогосподарських підприємств Тернопільщини продовжує перебувати у критичному стані. На підтвердження цього можна сказати, що коефіцієнт поточної ліквідності (покриття), оптимальне значення якого має бути від 1 до 2, за межами встановлених нормативів і становив у сільськогосподарських підприємствах в 2006 р. 1,45. Необхідно відзначити, що коефіцієнт поточної ліквідності – основний показник для оцінки фінансового стану підприємства. Він вказує, в якому ступені поточні (оборотні) активи покривають короткотермінові зобов'язання.

Окрім цього, звідси випливає інша проблема – недостатня забезпеченість сільськогосподарських підприємств власними оборотними засо-

бами, що стала вже хронічною. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами (нормальне обмеження 0,1) диктує, щоб підприємства поповнювали оборотні засоби хоча б на 10% власним капіталом, а решту (90%) – за рахунок позичених і залучених коштів.

Тим часом результати аналізу показують, що у цілому в області значення коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними засобами у 2004–2006 рр. залишалось нижчим від нормативного.

Негативна величина цього показника протягом усього періоду свідчить про гостру нестачу власних оборотних коштів. При цьому така ситуація спостерігається в абсолютній більшості господарств області. Господарства, в яких значення даного показника відповідає нормі, не відображають загальну ситуацію в області, а швидше є винятком із правил.

Із викладеного можна зробити висновок, що незважаючи на деяке поживлення сільськогосподарського виробництва протягом останніх років, умови відтворення в аграрному секторі не поліпшилися. Ситуація така, що сільськогосподарським виробникам не вистачає власних ресурсів навіть для простого відтворення. Однак за всієї неблагополучності у сільському господарстві було б помилково вважати, що в найближчій перспективі економічний стан не поліпшиться. Можливості для цього, хоча й обмежені, все таки є. Так, один із шляхів, які ведуть до стабільності сільськогосподарського виробництва, – підвищення ефективності використання оборотних активів, що займають центральне місце у відтворювальному процесі.

The problems both methods of planning and use of turnaround actives in the agricultural enterprises are considered. The model of optimization of structure of turnaround actives is offered, the parameters of an effective utilization of turnaround actives are opened.

Література

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? – М.: Финансы и статистика, 1996.
2. Економічний аналіз / За ред. проф. М. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2003.
3. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. – 4-е вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 190 с.
4. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
6. Сільське господарство Тернопільської області: Статист. збірник. – Тернопіль, 2007.
7. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: Навч. посіб. 4-е вид., стереотип. – Львів: Новий світ-2000, 2006. – 344 с.